

УДК [373.3.017:304.3] – 057.87

Ліна Савчук, студентка IV курсу
Оксана Бартків, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СУТНІСНО СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ

У статті розкривається сутність структурних компонентів життєвої компетентності особистості. Наголошується, що на сьогодні актуальності набуває проблема створення умов для формування особистості, здатної до самоактуалізації, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток суспільства. Внаслідок цього, соціальні та педагогічні проблеми формування життєвої компетентності особистості виходять сьогодні на рівень пріоритетних в українському суспільстві.

Ключові слова: компетентність, життєва компетентність, знання, уміння, навички, життєтворчі здібності, життєвий досвід, життєві досягнення.

Рис. 4. Літ. 10.

Ліна Савчук, студентка IV курса
Оксана Бартків, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры социальной педагогики и педагогики высшей школы
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки, г. Луцк

ЖИЗНЕННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ: СУЩНОСТНО СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ

В статье раскрывается сущность структурных компонентов жизненной компетентности личности. Отмечается, что сегодня актуальности приобретает проблема создания условий для формирования личности, способной к самоактуализации, творческому восприятию мира и социально значимой деятельности, направленной на развитие общества. Как следствие, социальные и педагогические проблемы формирования жизненной компетентности личности выходят сегодня на уровень приоритетных в украинском обществе.

Ключевые слова: компетентность, жизненная компетентность, знания, умения, навыки, життєтворческие способности, жизненный опыт, жизненные достижения.

Lina Savchuk, 4th year student
Oksana Bartkiv, Ph.D. (Pedagogy) Docent of
Social Pedagogy and Pedagogy of Higher School Department
Eastern European National University by L. Ukrainka, Lutsk

LIFE COMPETENCE OF JUNIOR PUPILS: ESSENTIALLY STRUCTURAL ANALYSIS

The article reveals the essence of the structural components of life competence of personality. The emphasis is laid on the present urgency of creating conditions for the formation of personality, capable of self-perception of the world creative and socially meaningful activities aimed at the perfection of the society. Therefore, social and educational problems of forming life competence of personality have become the issues of the greatest importance in Ukrainian society today.

Keywords: competence, life competence, knowledge, abilities, skills, creative skills, experience, life achievement.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку особливої актуальності набуває проблема створення умов для формування особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності, спрямованої на

розвиток суспільства. Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати і

розвивати цінності громадянського суспільства [10, 4].

У зв'язку з цим соціальні та педагогічні проблеми формування життєвої компетентності особистості виходять сьогодні на рівень пріоритетних в українському суспільстві. Молодший шкільний вік є сензитивним у формуванні цього складного динамічного та трансформативного явища.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема формування життєвої компетентності особистості досліджується науковцями у різних аспектах. Так, загальнотеоретичні аспекти формування життєвої компетентності особистості аналізуються в наукових доробках В. Афанасьєва, О. Бартків, І. Блауберг, Р. Гурова, Є. Дурманенко, І. Єрмакова, Л. Когана, О. Кононко, В. Ляшенко, М. Нугаєва, В. Садовського та ін. Психологічне підґрунтя досліджуваної проблеми складають роботи з психології особистості Б. Ананьєва, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтєва, С. Рубінштейна та ін. Проте, потребує детальнішого аналізу саме поняття “життєва компетентність” та її складові.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні сутності та структури життєвої компетентності учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Поняття життєвої компетентності особистості є одним із тих, що засвідчує складне і багатоаспектне явище у системі соціалізації людини, її освіти, навчання та виховання. Життєва компетентність охоплює у собі такі надбання особистості, як знання, вміння, навички, способи діяльності, розвинені можливості сприймання, розуміння та творчого використання матеріальних, та духовних цінностей суспільства. Поняття “життєва компетентність” є інтегрованим від понять “компетентність” і “життя” [1].

Детальніше зупинимося на аналізі поняття “компетентність”.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття “компетентний” трактується як знаючий, усвідомлений, авторитетний у будь-якій галузі [2]. Основними складовими компетентності є: внутрішньо вмотивовані характеристики, пов'язані зі системою особистісних цінностей: ініціативність, лідерство, безпосередній інтерес до механізмів роботи організації і суспільства загалом, а також до роздумів про їх можливий вплив на неї саму; уявлення й очікування, пов'язані з механізмами функціонування суспільства та роллю людини у суспільстві [3].

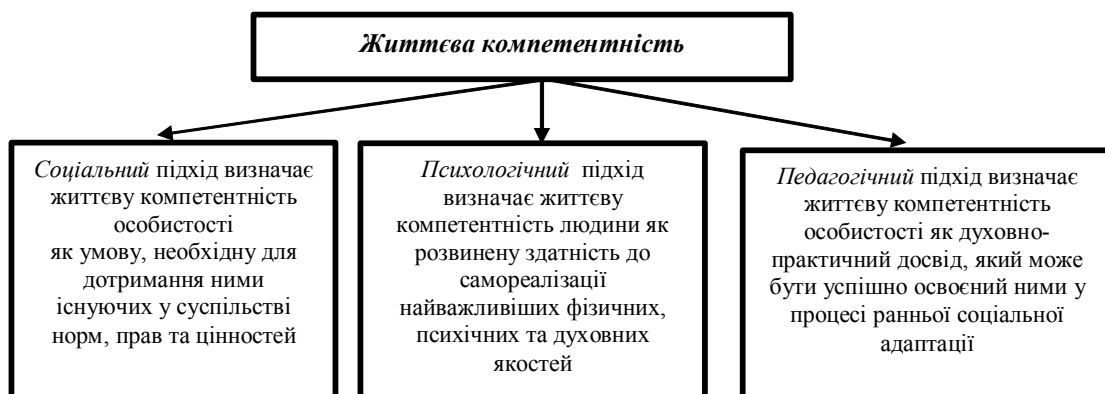
Компетентність у житті розкриває рівень включення особистості в активну діяльність, здатність ефективно розв'язувати проблемну ситуацію життя, мобілізувати при цьому знання, досвід, цінності, уміння.

На основі проведеного аналізу наукових джерел нами виділено декілька основних підходів щодо визначення сутності життєвої компетентності (рис. 1).

Здійснений аналіз поглядів учених дозволяє констатувати, що життєва компетентність розглядається як:

- нова стратегія, що змінює мету навчально-виховного процесу, спрямовує зусилля педагогів на забезпечення кожній дитині сприятливих умов для оволодіння важливою наукою і мистецтвом життя [7, 7].

- складне утворення, що охоплює “уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; здатність обирати адекватні та ефективні способи розв'язання життєвих проблем; знання своїх особистих якостей, своїх достоїнств і недоліків; здатність до самовдосконалення та саморозвитку; здатність розуміти й оцінювати інших людей, встановлювати з ними адекватні способи

Рис. 1. Основні підходи до визначення сутності життєвої компетентності

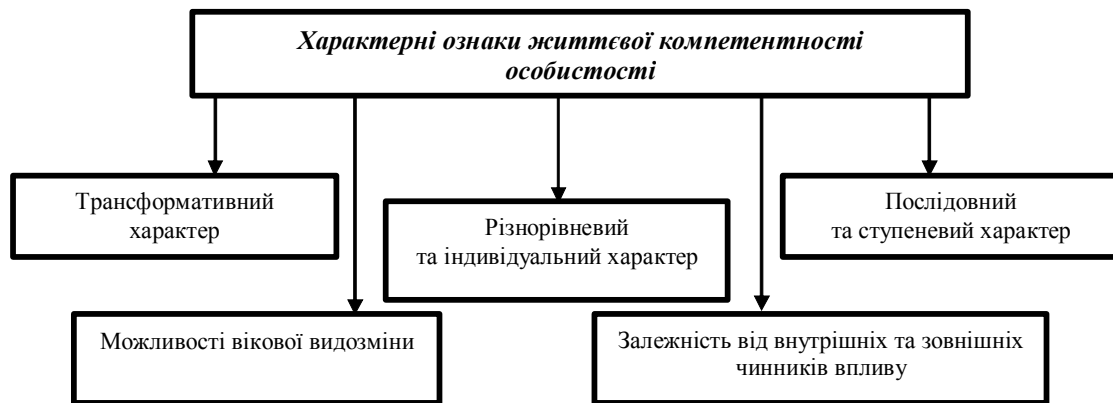

Рис. 2. Характерні ознаки життєвої компетентності особистості (за В. Ляшенко)

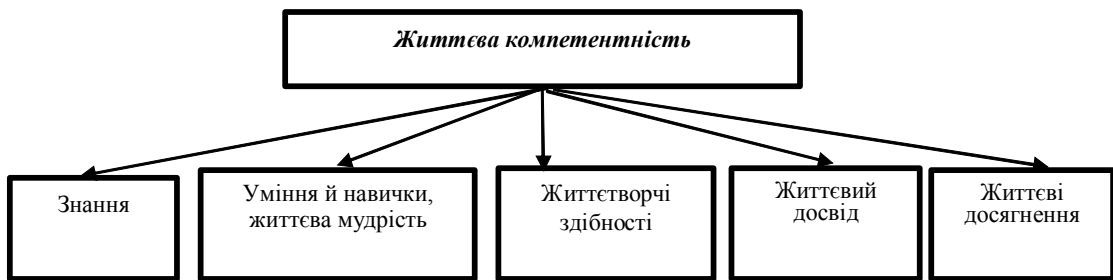

Рис. 3. Структура життєвої компетентності за Л. Сохань

спілкування, проявляти толерантність у стосунках; уміння керувати собою й обставинами свого життя” [6, 145].

- комплекс певних особистісних якостей, що забезпечують продуктивне життєздійснення особистості, тобто здійснення життя як способу людського існування, а її формування розглядає як розвиток і збагачення всіх основних життєзабезпечувальних особистісних структур [9];

- інтеграцію різних видів компетентностей, які розкривають загальні здатності людини в тих чи інших сферах життєдіяльності [3].

У контексті нашого дослідження за основу взяте визначення життєвої компетентності, запропоноване В. Зарицькою, яка життєву компетентність визначає як цілісне утворення, яке становить системну властивість усєї особистості, що характеризує її здатність зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві проблеми [5, 89].

В. Ляшенко констатує, що життєва компетентність школярів є особливим психолого-педагогічним явищем, яке має наступні характерні ознаки [8, 21]. (рис. 2).

Варто відзначити, що життєва компетентність

як сукупність певного досвіду особистості є динамічним та трансформативним явищем, яке розвивається, видозмінюється ускладнюється. Усі компоненти життєвої компетентності перебувають у постійному русі, якісно та кількісно змінюються, свідчать про її удосконалення, збагачення, прогрес або ж руйнування, деградацію та регрес. Отже, життєва компетентність змінюється, набуваючи позитивних або негативних рис.

Вагомим у нашому дослідженні є визначення структурних компонентів життєвої компетентності. Так, Л. Сохань подає таку структуру життєвої компетентності: 1) знання; 2) уміння й навички (теоретичні знання включають наукові (знання про світ, законів життя, про себе) та життєву мудрість, яка разом з нормами поведінки складає також і практичні знання та вміння й навички); 3) життєтворчі здібності (аналітичні, поведінкові, прогностичні); 4) життєвий досвід (складається з усвідомленого та неусвідомленого індивідуального досвіду й творчого використання й наслідування досвіду інших осіб); 5) життєві досягнення (особисте щастя, соціальний статус, самореалізація), що демонструє рис.3.

Отже, життєва компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації. Вона

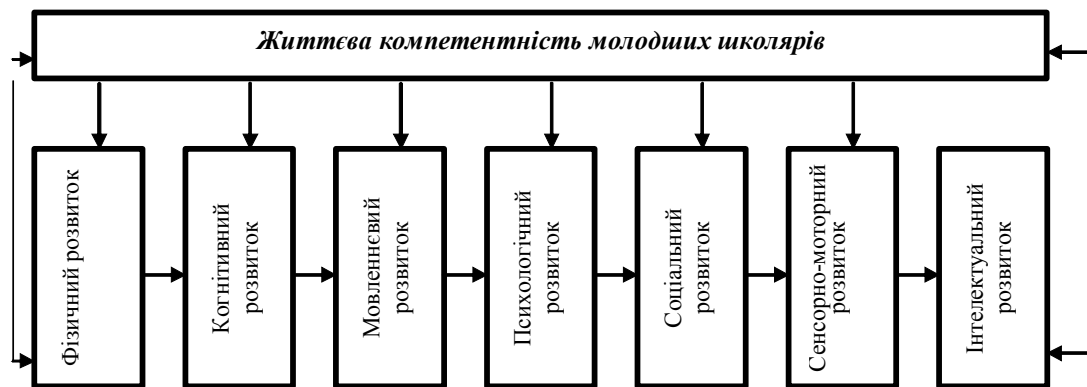

Рис. 4. Складові розвитку молодшого школяра, які впливають на формування його життєвої компетентності

органічно пов'язує одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки, спрямованих на умови конкретної діяльності. Це специфічна здатність, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми.

В. Ляшенко наголошує, що від народження школярі вже є життєво компетентні в вузькому розумінні цього поняття. Особливість та своєрідність життєвої компетентності молодших школярів полягає у тому, що вона охоплює у собі наступні складові (рис. 4).

Отже, як демонструє рисунок 4, саме фізичний, когнітивний, мовленнєвий, психологічний, соціальний, сенсорний та інтелектуальний розвиток спрямовані на формування в учнів початкової школи основних аспектів життєвої компетентності, а саме: досвіду, знань, умінь, навичок, почуттів, творчих якостей. Успіхи або невдачі однієї зі складових розвитку неодмінно впливають на зміст та характер реалізації інших.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на окреслене можемо констатувати, що життєва компетентність є цілісним утворенням, яке становить системну властивість особистості, що характеризує її здатність зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві проблеми. Структурними компонентами життєвої компетентності визначено: знання; уміння й навички, життєву мудрість, життєтворчі здібності, життєвий досвід та життєві досягнення особистості.

Дослідження не вичерпує означену проблему і передбачає здійснення наступних кроків, спрямованих на дослідження особливостей формування життєвої компетентності у молодших школярів.

1. Бартків О.С. Формування життєвої компетентності дітей з особливими потребами / О.С. Бартків, Є.А. Дурманенко // Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Випуск 5(12). – 309 с. – С. 20.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

3. Єрмаков І.Г. Розвивати життєву компетентність / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пугізов // Шкільний світ. – изд., испр. и доп. – М.: Академия, 2006. – 304 с.

4. Життєва компетентність особистості [Текст]: Наук.-метод. посіб. / За ред. Л.В. Сохань. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.

5. Зарицька В.В. Формування у старшокласників здатності до самореалізації: дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Зарицька Валентина Василівна / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2006.

6. Кон И. Открытие «Я». / И. Кон. – М., 1978. – 134 с.

7. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісногостановлення дошкільника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О.Л. Кононко. – К., 2001. – 36 с.

8. Ляшенко В.І. Визначення рівнів сформованості життєвої компетентності дітей-інвалідів. Метод. рекомендації для спеціалістів соціальної реабілітації / В.І. Ляшенко. – Миколаїв: Державний комплекс ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів, 2009. – 46 с.

9. Мистецтво життєтворчості особистості [Текст]: Наук.-метод. посіб.: У 2 ч. / Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков. – К.: Ін-т змісту і методів навчання, 1997.

10. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №29. – С. 4 – 6.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2015